

Vakuuttavaa käsitehistoriaa

Stjernø, Steinar: Solidarity in Europe: The History of an Idea. Cambridge: Cambridge University Press. 2004, xiii + 392 s.

Steinar Stjernø on käyttänyt kaksi sapativuotta kirjoittaakseen solidaarisuudesta. Kirjan luettuaan ymmärtää, miksi se kannatti tehdä. Solidaarisuus ei ole ainoastaan puolalaisen kansanliikkeen omaksuma menestyskäsite, vaan myös idea, jonka analysointi auttaa ymmärtämään menneitä ja nykyisiä keskusteluja yhteiskunnasta, politiikasta sekä teoriasta. Stjernø puolestaan on luotettava opas, joka innostumatta liikaa omista ajatuksistaan kertoo, mitä muut ovat solidaarisuudesta sanoneet ja mihin sen liittäneet.

Käsitehistoriat eivät ole olleet erityisen muodikkaita viime aikoina. Stjernø viittaakin Quentin Skinnerin epäilyyn sellaisen kirjoittamisen mahdottomuudesta. Käsitteiden merkitykset eivät säily ja niiden kontekstit muuttuvat. Toisaalta juuri se ongelmallinen eli käsitteiden epäselvyys ja muutos tekevät käsitehistorian kiinnostavaksi: miten ja miksi samantapaisia ilmiöitä tarkoittavat sanat vaihtuvat ja vanhoille sanoille annetaan uusia merkityksiä.

Solidaarisuuden käsitettä koskevaa kirjallisuutta on vähän. Stjernøllä on kuitenkin omat syynsä kirjoittaa juuri solidaarisuudesta. Yhtäältä häntä kiehtoo teemassa sosiaalitutkimuksen klassinen ongelma: miten yhteisyys on mahdollista? Mistä yhteinen syntyy erilaisissa historiallisissa olosuhteissa, kun niin monet voimakkaat

prosessit tuottavat sosiaalista disintegraatiota? Mutta Stjernø on myös henkilökohtaisesti sitoutunut teemaansa: hän kokee eettiseksi velvollisuudekseen etsiä solidaarisemman maailman mahdollisuutta.

Kirja jakaantuu kolmeen jaksoon. Ensimmäinen osa keskittyy 1800-lukuun ja 1900-luvun alkuun, jolloin solidaarisuuden käsite monen muun ohella poimittiin yhteiskunnalliseen ja poliittiseen käyttöön. Stjernø pohjustaa ensimmäisen osan klassisella sosiologialla ja esittelee sitten utopistien, sosialistien ja sosiaalidemokraattien linjauksia tätä taustaa vasten. Poliitiikan rinnalla hän kuvaa myös katolista ja protestanttista solidaarisuusajattelua näihin päiviin saakka.

Teoksen toisessa osassa Stjernø analysoi hyvin laajan ja monikielisen aineiston pohjalla solidaarisuuden esiintymistä sosiaalidemokraattisten ja kristillisdemokraattisten puolueiden ohjelmissa. Aineistoon kuuluu kahdeksasta Euroopan maasta koottuja sosiaalidemokraattisia ohjelmia kolmelta eri vuosisadalta. Niiden rinnalla Stjernø tarkastelee italialaisia, saksalaisia ja norjalaisia kristillisdemokraattisia ohjelmia. Lisäksi hän tekee ekskursion marxilais-leniniläiseen ja fasistiseen solidaarisuusajatteluun. Kirjan viimeisessä osassa hän selvittelee tämän päivän yhteiskuntatieteen ja filosofian näkemyksiä solidaarisuudesta, sen edellytyksistä ja niiden muuttumisesta.

Kirjan käytettävyyteen on kiinnitetty poikkeuksellisen paljon huomiota. Selkeät taulukot jäsentävät eroja eri kirjoittajien ja organisaatioiden käyttämissä käsitteissä, niihin liitetyissä merkityksissä sekä tekstien ajoituk-

sessä. Sosiaalidemokraattien kielessä solidaarisuus on kulkenut pitkän matkan niistä ajoista, jolloin käsitteellä koottiin työväenluokkaa yhteiseen taisteluun tai houkuteltiin muita kansalaisryhmiä vaatimaan reformeja. Nykyiseen solidaarisuuspuheeseen mahtuvat erilaisuus, valinnanvapaus ja kansainvälisyys, vaikka Stjernøn mukaan perusvirityksenä ovatkin yhä yhteisvastuu sekä syrjinnän ja alistamisen vastustaminen. Kristillisdemokraattien solidaarisuus on hiukan erilaista pannaan vähemmän painoa tasa-arvoisuudelle ja enemmän perheiden ja paikallisyhteisöjen vastuun ensisijaisuudelle.

Suomen puolueet eivät siis kuulu tutkimuksen aineistoon. Vilkaisuni neljän keskusta- ja vasemmistopuolueen periaate- ja vaaliohjelmiin kertoi, että solidaarisuus on keskeinen käsite vain SDP:lle, mutta löytyy myös kristillisdemokraattien sanastosta.

Kirja antaa aihetta miettiä, mihin hyvinvointipolitiikka menee solidaarisuuden ehtojen muuttuessa. Voimakkaan työväenluokan aikakautena oli mahdollista perustaa solidaarisuus yhteiselle kokemukselle ja yhteisille intresseille, jotka ilmenivät vaatimuksina tasa-arvosta ja kaikkien ihmisten samanlaisesta kohtelusta. Nyt laajan keskiluokan aikakautena on samanlaisuuden sijasta suosiossa erilainen ja henkilökohtainen eikä kansallinen yhteisyyden tunne taida palata entiselleen. Tämän täytynee vaikuttaa sosiaaliturvan ja hyvinvointipalvelujen muotoihin. Solidaarisuus ei kuitenkaan ole kadonnut ja sen pohjana on yhä suuria yhteisiä intressejä. Ehkä niitä ei ole helppo kokea, mutta ne voi hyvin oivaltaa.

Kun Stjernø on rajannut tutkimuksensa empiirisen osan koskemaan sosiaalidemokraattisia ja kristillisdemokraattisia puolueita, lukija saattaa epäillä rajauksen hedelmällisyyttä. Eikö olisi jännittävämpää kuulla, miten liberaalit ja konservatiivit ehdottavat omissa ohjelmissaan yhteiskuntaa pidettäväksi koossa? Kirjan loppupuolella lukija alkaa kuitenkin ymmärtää, miksi tekijä on valinnut toisin. Ei hän ole kiinnostunut ideologioiden kirjosta, vaan etsii mahdollisia teitä maailmaan, jossa solidaarisuus koskettaisi kaikkia ihmisiä. Kestävää ratkaisua hän ei löydä eikä sitä taida löytää kukaan, sillä partikulaariset yksilö-, ryhmä- ja organisaatiointressit ovat kestäviä nekin. Steinar Stjernø ei ryhdy yltiöoptimistiksi, mutta lohduttaa: historia ei ole vielä päättynyt ja se on ollut ennenkin täynnä yllätyksiä.

Jorma Sipilä